

Elementi ruskog folklora u trilogiji "Zimska noć"

Kušina, Valentina

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:070587>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-18**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE**

**VALENTINA KUŠINA
DIPLOMSKI RAD**

**ELEMENTI RUSKOG FOLKLORA U
TRILOGIJI *ZIMSKA NOĆ***

Zagreb, srpanj 2020.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE
(Zagreb)**

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: Valentina Kušina

TEMA DIPLOMSKOG RADA: Elementi ruskog folklora u trilogiji *Zimska noć*

MENTOR: doc. dr. sc. Marina Gabelica

SUMENTOR: Nada Kujundžić, predavač

Zagreb, srpanj 2020.

SADRŽAJ

SAŽETAK.....	1
SUMMARY	2
1. UVOD	3
2. KATHERINE ARDEN I <i>ZIMSKA NOĆ</i>	6
2.1. Katerine Arden	6
2.2. Sadržaj <i>Zimske noći</i>	7
3. ANALIZA LIKOVA.....	11
3.1. Vasilisa Petrovna	11
3.1.1. Vasilisa u ruskim bajkama	13
3.1.2. Usporedba Vasje i bajkovitih Vasilisa	14
3.2. Morozko/Mraz.....	15
3.2.1. Lik Mraza u ruskim bajkama	17
3.2.2. Usporedba Morozka i Mraza	17
3.3. Medvjed.....	18
3.3.1. Medvjed u ruskim bajkama	18
3.3.2. Medvjed u bajkama i <i>Zimskoj noći</i>	19
4. ZAKLJUČAK	21
5. DODATAK – sadržaj ruskih narodnih bajki.....	22
5.1 Bajke o Vasilisi	22
5.1.1 Vasilisa Premudra	22
5.1.2 Ivan i Žar-ptica	23
5.1.3 Lijepa Vasilisa i Baba Jaga	23
5.1.4 Princeza Žaba	23
5.2 Bajka o Mrazu/Morozku	24
5.2.1 Mraz.....	24
5.3 Bajke o Medvjedu.....	25
5.3.1 Medvjed.....	25
5.3.2 Kralj Medvjed	25
Literatura	27
Izjava o izvornosti diplomskog rada	28

SAŽETAK

U diplomskom se radu istražuju elementi ruskog folklora, tj. bajki u trilogiji *Zimska noć*, autorice Katherine Arden. Naglasak je zapravo na likovima; jesu li preuzeti iz bajki, koji dijelovi njihove osobnosti su preuzeti, a koji izmišljeni ili izmijenjeni. Kakve karakteristike posjeduju, kako one utječu na njihovo ponašanje i samu radnju romana? Za početak, ponuđen je kratki sadržaj same trilogije, a potom slijedi analiza likova. Analiziraju se karakteristike koje se pojavljuju u određenim bajkama i u samome romanu. Osim toga, govori se što je tim likovima zajedničko, a što im je različito. Također, raspravlja se zašto je tome tako, te odakle je točno koji motiv preuzet. Kao podloga, ponajviše su korištene knjige Vladimira Proppa i Donalda Haasea.

Na kraju rada navodi se i sadržaj svake pojedine bajke korištene kao izvor za analizu likova, te može iščitati profil određenog lika i određene karakteristike koje se ponavljaju.

Ključne riječi: ruski folklor, bajka, osobine likova, *Zimska noć*

SUMMARY

This diploma thesis researches the elements of the Russian folklore, or fairy tales in the *Winternigh* trilogy, by Katherine Arden. Emphasis is on the characters; are they taken from fairy tales, which parts of their personalities are taken from fairy tales and which are made up or altered. Which characteristics do they possess, how do these characteristics impact their behaviours and the plot of the novel. Also, the paper discusses what do these characters have in common and what is different. It is also discussed why these things are that way and where were these motifs taken from. Foundation for these arguments are books by Vladimir Propp and Donald Hasse.

At the end of the paper, a summary of every fairy tale used for the analysis of the characters is presented. There are more fairy tales for some characters than others. Never the less, one can read a profile of a certain character and certain characteristics that occur from just a few fairy tales.

Key words: Russian folklore, fairy tale, character feature, Winternight

1. UVOD

Od malena sam voljela učiti o povijesti, folkloru i raznim običajima hrvatskog naroda. Pojam „folklor“ dolazi od engleskih riječi *folk* (puk, tj. narod) i *lore* (nauk ili znanje). Simon J. Bronner (2017) folklor je opisao kao veliki raspon materijala koji su u prošlosti analizirani zasebno, a uključuju (između ostaloga) priče, pjesme, plesove i običaje. Ono što ih je povezivalo jest ideja tradicije. Europskim je filozofima 17. i 18. stoljeća pojam „tradicionalnog nauka“ postao izrazito važan. Među njima se ističe njemački pisac Johann Gottfried Herder sa svojom teorijom *Volksgeista*, tj. duha naroda kojom je tvrdio da nacionalnost i harmonija s prirodom proizlaze iz „umjetnosti“ seljaka. Jedna od stvari koje čine tu umjetnost jest i usmena predaja, tj. pripovijetke koje su ljudi generacijama pripovijedali i prenosili. Ta filozofija je, između ostaloga, potaknula i slavnu braću Grimm da skupe i zapišu njemačke pripovijetke – poglavito bajke i predaje (Bronner, 2017).

Jedan od segmenata folkloru su i religija i vjerovanja, te uz njih vezana mitologija. Mitologija je znanost koja proučava fantastične priče, čiji su protagonisti bogovi i razna slična bića. Također, mitologijom smatramo i mitove neke religije ili etničke skupine. Takve priče čestu su zabilježene u raznim mitovima, legendama, bajkama ili usmenoj predaji (Solar, 1998: 11).

Riječ *mit* dolazi od grčke riječi *mythos*, koja u prijevodu znači riječ ili govor. U hrvatskome jeziku, ono najbližije mitu je zapravo priča. Priču prepoznavamo kao mit ako govori o mitskim bićima, bogovima, polubogovima ali i običnim ljudima, tj. o odnosu mitskih bića i običnih ljudi (Solar, 2008: 37). Također, ovdje su izrazito važne i bajke. Termin bajka dolazi od glagola „bajati, zaubern, incanto“ (Crnković 1990, str. 21) ili „vraćati“ (Solar 2005, str. 213). Termin bajka odnosi se na književnu vrstu „(...) u kojoj se čudesno i nadnaravno isprepleće sa zbiljskim na takav način da između prirodnog i natprirodnog, stvarnog i izmišljenog, mogućeg i nemogućeg, nema pravih suprotnosti“. Njezino „(...) svojstvo čudnog da nikog ne začuđuje i plaši, polarnost dobra i zla, te nesputana moć mašte i želje nad stvarnošću npr., čini je strogo određenom književnom vrstom, tj. književnom vrstom s relativno strogo utvrdivim konvencijama izražavanja.“ (Solar 2005, str. 213).

Bajka (izvedeno iz praslav. *bajati* u starijem pretpostavljenom značenju „pripovijedati, govoriti“), kraća je usmena ili pisana, pučka ili umjetnička, pripovjedna (poglavito prozna) vrsta čvrsto strukturirane radnje, prepoznatljiva skupa likova i skromno raščlanjena prostora događanja. Radnju joj obilježava linearno kretanje od kakva početnoga nedostatka preko niza zapreka do njegova otklanjanja, pri čemu likovi privlače na svoje osobine onoliko pozornosti

koliko im dopusti funkcija što je u takvoj radnji obnose (Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža).

Likovi, okoliš i motivi kombiniraju se i variraju prema određenim funkcijama kako bi izazvali osjećaj čudesnog. Upravo taj osjećaj je razdvojio čudesne priče od ostalih usmeno prenošenih priča, poput mita, legende, basne, anegdote. Jasno je da je upravo taj osjećaj čudesnog razdvojio književnu bajku od poučne priče, novele (...) i ostalih modernih, kratkih književnih žanrova. (Zipes 2007, str. 6)

Uz bajke, mitovi su danas uvelike zastupljeni u medijima, krenuvši od književnosti pa do filmske umjetnosti (čak i video igara). Ovdje su većinom zastupljene grčka i rimska mitologija (pogotovo u filmskoj umjetnosti) – npr. filmovi o Herkulu, Troja, Percy Jackson i Olimpijci (ujedno knjige i filmovi), itd. Pa ipak, s vremenom se sve više pažnje pridaje i drugim mitologijama, npr. nordijskoj (pisci poput Neila Gaimana) i slavenskoj (koja je između ostalog nadahnula i djelo koje se analizira u ovome diplomskom radu), dok neki autori, poput J.R.R. Tolkiena, crpe inspiraciju iz više njih kako bi stvorili svoja djela (osim starijim djelima poput Beowulfa, Tolkien je bio posebno inspiriran nordijskom i keltskom mitologijom).

Budući da su me bajke i mitologija oduvijek interesirali, tim putem sam krenula i u potragu za temom diplomskog rada. Naime, oduvijek me zanimala slavenska mitologija. Smatrala sam je vrlo fascinantnom, te mi se također činila izrazito bliskom, budući da je to ipak ostavština moga (slavenskog) naroda. Nažalost, o njoj se u obrazovanju nije nikada previše govorilo (za razliku od grčke i rimske, pa čak i egipatske). Zbog toga sam htjela pronaći književno djelo koje je inspirirano slavenskom mitologijom te vidjeti na koji način je ona ukomponirana u priču, kako su likovi prikazani i povezani te u kakav svijet je radnja uopće smještena.

Istražujući, naišla sam na trilogiju autorice Katherine Arden naslovljenu *Winternight* (2017. – 2019.), na hrvatski prevedenu pod nazivom *Zimska noć* (2018. – 2019.). Inspirirana Rusijom, njenom povijesti i folklorom, ova serija fantastično povijesnih romana za mlade obuhvaća sljedeće naslove: *The Bear and the Nightingale* (2017.; na hrvatskom objavljena 2018. godine pod nazivom *Medvjed i Slavuj*), *The Girl in the Tower* (2018., na hrvatskom objavljena 2019. godine pod nazivom *Djevojka u tornju*), te *The Winter of the Witch* (2019., na hrvatskom objavljena 2019. godine pod nazivom *Zima za vješticu*). Radnja romana smještena je u srednjovjekovnu Rusiju, u 14. stoljeće. Junakinja priče je Vasilisa Petrovna, zvana Vasja, djevojka koja može vidjeti bića koja drugi ne vide – čortove. Osim čortova, tj. duhova ili, kako ih još nazivaju, bjesova, Vasja vidi i slavenske bogove, među kojima se najviše ističe Morozko,

bog zime i smrti. Kroz priču, Vasja se susreće i s raznim drugim bićima preuzetim iz slavenske mitologije i ruskih bajki, te proživljava niz pustolovina i nedaća, ali sve sa sretnim krajem.

Ono što me ponajviše zaintrigiralo u ovoj trilogiji su likovi preuzeti iz ruskog folklor. U knjizi ih se pojavljuje zaista mnogo, no nisu svi jednako važni za radnju. Neke od njih autorica je izmislila – Vasilisinu užu obitelj, Djeda Griba te razne sporedne likove kao npr. Konstantina i Rodiona; neki su bili stvarne povijesne ličnosti (Čelubej, Aleksandr Peresvet, knez Vladimir Andrejevič te Dmitrij Ivanovič), neke je preuzela iz slavenske mitologije (Baba Jaga, Černomor, Ponoćnica, Podnevica, rusalka, domovoj itd.), a neke iz ruske usmene tradicije (Morozko/Mraz, Košcej Besmrtni, Medvjed, Žar-ptica itd.). Posebno su me zainteresirali likovi iz ruskih bajki i likovi s fantastičnim moćima. Cilj ovog diplomskog rada je stoga analizirati likove koje Arden preuzima iz ruskih bajki te istražiti na koji su način preoblikovani u romanu (tj. što autorica preuzima iz postojećih izvora, a što mijenja ili dodaje). Analiza se bavi središnjim likovima triju romana koji su od ključne važnosti za radnju, konkretno Vasilisom, Morozkom i Medvjedom. Osim na trilogiju *Zimska noć*, analiza se oslanja na najpoznatiju i najopsežniju zbirku ruskih bajki – onu Aleksandra Afanasjeva (1975) – te zbirku bajki Ivane Brlić-Mažuranić *Priče iz davnine*, koja je također nadahnuta slavenskom mitologijom.

Naime, postoje autoričini rukopisi pod nazivom „Ove su bilješke izvađene iz Afanasjev, 'Vozrenija drevnih Slavjan' i iz Tkany 'Mythologie der alten Teutschen und Slaven'”. Radi se o vlastoručno potpisanim bilješkama iz 1934. godine koje je autorica zapisala u svoju bilježnicu, na temelju pročitane literature. U njima daje pregled mitoloških motiva, od kojih je mnoge i koristila u svojim tekstovima. Kao što je evidentno već iz samoga naslova, većina motiva preuzeta je iz Afanasjevljeva (Afanasjev 1865, 1868, 1869) i Tkanyjeva djela (Tkany 1827) o slavenskoj mitologiji, ali zapis istodobno upućuje na još nekolicinu autora kao izvorišta autoričinih spoznaja o slavenskoj mitološkoj i usmenoknjiževnoj predaji (Kos-Lajtman, Horvat, 2011, str. 87, 89).

Ovaj diplomski rad sastoji se od tri poglavlja. Prvo poglavlje govori o samoj autorici trilogije *Zimska noć*, Katherine Arden, što ju je motiviralo da napiše ove knjige, kada su objavljene, kako su prihvaćene te koji još autori crpe inspiraciju za pisanje u slavenskoj mitologiji. Također, prikazuje i kratki sadržaj same trilogije. Drugo poglavlje bavi se analizom glavna tri lika trilogije: Vasjom, Morozkom i Medvjedom, a analizirani su te uspoređeni njihovi prikazi u trilogiji sa prikazima u ruskim bajkama (fizički izgled ali i karakteristike te određeni postupci). Posljednje poglavlje daje kratki sadržaj bajki koje su korištene kao literatura pri pisanju ovog rada.

2. KATHERINE ARDEN I ZIMSKA NOĆ

Danas su mnogi autori inspirirani slavenskom mitologijom. Jedna od njih je i mlada autorica Katherine Arden, inače poznata po povijesno-fantastičnim romanima za mlade. Ono što joj je uvelike pomoglo pri pisanju je autoričino poznavanje ruskog jezika, zaljubljenost u povijest te dio života proveden u samoj Rusiji. Ovo poglavlje govori o tome što je to točno inspiriralo autoricu da napiše ovu trilogiju, kada su knjige izdane te kako su prihvaćene. Također govori kada knjige dolaze u Hrvatsku te tko nam ih je predstavio. Uz to, spomenuti su još neki autori koji kao i Arden pišu o likovima slavenske mitologije i ruskog folklora.

2.1. Katherine Arden

Katherine Arden (r. 1987.), rodom iz Texasa, provela je dvije godine u Moskvi, točnije putujući na relaciji Vermont – Moskva. Diplomirala je francuski i ruski jezik 2011. godine na Middlebury Collegeu. Ne znajući što dalje, odlučila je otići na Havaje i počela raditi na farmi. Sjećanja na njen život u Rusiji potaknula su je da napiše knjigu. Prisjetila se jedne ukrajinske obitelji kraj koje je živjela i njihove kćeri Vasilise, zvane Vasja, djevojčice koja je imala velike zelene oči i često izvodila razne nepodopštine. Ta zanimljiva djevojčica poslužila je kao inspiracija za glavnu junakinju trilogije *Zimska noć*. Roman *Medvjed i slavuj*, prvi dio trilogije, prvi je put izdan 2017. godine. Ubrzo su uslijedile *Djevojka u tornju* (2018.) te *Zima za vješticu* (2019.).

Žanrovski, trilogija pripada povijesno-fantastičnom romanu, a pisana je za mlade. U Hrvatsku stiže 2018. godine, u prijevodu Vladimira Cvetkovića Severa i nakladi izdavačke kuće Mitopeja. Prvo, luksuzno izdanje tiskano je u 500 primjeraka. Naslovnica je minimalistička, imitira izgled drveta u kojem je izrezbaren naslov svake knjige (budući da je radnja smještena u Rusiji, slova na naslovnici imitiraju izgled ćiriličnog pisma), dok poledinu ukrašava logo nakladničke kuće i potpis same autorice, također „urezani“ u korice. Na kraju svake knjige nalazimo pojmovnik koji objašnjava brojne riječi preuzete iz ruskog jezika, napomene (vezane za točnost informacija i povijesnih ličnosti) i zahvale. Također, na kraju treće knjige nalazi se Vasjino obiteljsko stablo, koje kreće od Černomora pa do Vasjine nećakinje. Trilogija je vrlo dobro prihvaćena od strane kritike i publike.

Osim Arden, mnogo je autora – kako domaćih, tako i stranih – koji crpe inspiraciju iz slavenske mitologije. Među stranim djelima ističu se trilogija *Grisha* (2012. – 2014.) autorice Leigh Bardugo, trilogija *Rusalka* ili *Ruska trilogija* (1989. – 1991.) autorice C. J. Cherryh, roman *Vassa in the Night* (2016.) Sarah Porter, te popularna serija *Saga o vješcu* Andrzeja

Sapkowskog. Od domaćih autora svakako valja istaknuti Ivanu Brlić-Mažuranić, koja je svoja djela utemeljila na slavenskoj mitologiji upotpunivši ih likovima poput Poludnice (u *Zimskoj noći* to je Podnevnica, sestra Babe Jage i Ponoćnice), Zore-djevojke, Svaroga, bjesova itd. Spomenimo još i *Sunčevu djecu* (1994.) Milke Tice, roman *Striborovim stazama* (1997.) Snježane Grković-Janović (nadahnut *Pričama iz davnine*), te *Baba Jaga je snijela jaje* (2008.) Dubravke Ugrešić.

2.2. Sadržaj *Zimske noći*

U prvoj knjizi, *Medvjed i slavuj*, upoznajemo djevojčicu Vasju koja odrasta u zabačenom selu na sjeveru srednjovjekovne Rusije, zajedno sa sestrom Olgom te troje braće: Sašom, Nikolom i Aljošom. Vasja je posebna po tome što, za razliku od drugih ukućana, može vidjeti razna čarobna bića, tzv. čortove. Duge zimske večeri Vasjina obitelj provodi okupljena oko vatre, slušajući bajke (rus. *skaske*). Jedna od Vasjinih najdražih bajki je ona o Morozku, plavookom zimskom „đavlu“, kako ga naziva stara dadilja Dunja. Svi Rusi ga se boje, jer on je taj koji dolazi po duše umrlih. Pa ipak, poštuju ga, kao i razne druge čortove koji im čuvaju domove i obitelji. Vasjina majka umrla je pri porodu, pa otac nakon nekoliko godina dovodi novu suprugu iz Moskve. Ona je uglavnom rastresena i uzrujana, te pokušava svom silom zabraniti ukućanima da štuju čortove, a odlučuje i silom udati Vasju ili je poslati u samostan. U međuvremenu, zlo u šumi, tj. Medvjed jača i sve je bliže selu, pa Vasja odlučuje napraviti sve što je u njenoj moći kako bi zaštitila ljude oko sebe. Ubrzo u Lesnaju Zemlju stiže i novi svećenik, Konstantin Nikonovič. Vasja svojim izgledom i ponašanjem očara Konstantina, koji se svim silama pokušava riješiti Vasje i svojih misli koje vode k njoj (jednom zgodom čak naslika njeno lice umjesto ikone za crkvu). Kako bi što manje mislio na nju, Konstantin se posvećuje crkvi. Zbog njegovih propovijedi, ljudi se sve više okreću kršćanstvu i zanemaruju čortove, a Vasja to osjeti. Čortovi su oslabili, te ona odlučuje nešto učiniti. U kupelji, banjik joj izriče proročanstvo, nazvavši je vodenom djevom, očiju istih kao pradjedovih (ovdje nailazimo na natruhe informacija o njenim precima): jahat će do sjecišta zemlje i neba, roditi se triput (od opsjena, od puti i od duha), brati visibabe za zimski suncostaj, plakati za slavujem i umrijeti vlastitim odabirom. U međuvremenu, kako bi je „smirili“, otac i Ana joj pronađu prosca, no međutim Vasja ga odbije i otjera.

Ubrzo sve polazi po krivu. Zima ne prestaje, ljudi gladuju a u obližnjim selima izbijaju požari. Vasja nastavlja štovati čortove, te time brani dom od upira (vampira). U pokušaju da je se riješe, Konstantin i Ana nahuškaju cijelo selo protiv nje, proglašivši je vješticom i glavnim krivcem za sve nedaće. U zamjenu da je poštedi, Vasja Ani treba donijeti košaru

visibaba. U šumi ju napada upir te tako susreće Morozka, u čijoj kolibi provodi dane dok joj rane ne zarastu i dok se ne odluči vratiti kući. Tamo uči jahati te ju Morozko poučava magiji. Pri povratku kući, kao što biva u skaskama o Mrazu, Vasji je ponuđena pozamašna dota (miraz). Međutim, ona dotu odbija. Ovdje saznajemo mnogo o Vasji: unatoč Ani i Konstantinu, unatoč „progonu“, ona se i dalje htjela vratiti obitelji, nadajući se na neće morati u samostan. Odbija prosca i brak (te Mrazovu dotu), znajući da se ne može prisiliti na takav život, znajući da želi biti slobodna (što je vrlo nekonvencionalno za srednji vijek). Također, time odbija i poslušati oca, kao glavu obitelji i apsolutni autoritet kuće. Odlučuje također naučiti jahati, iako to nije bilo predviđeno za žene tog vremena (osim za potrebe prijevoza). Svim svojim postupcima, Vasja izlazi iz okvira.

Na kraju prve knjige, kako bi spasila Anu (unatoč svemu), Vasja odlazi u šumu, svjesna da bi to moglo uzrokovati sukob između Medvjeda i Morozka, te između svih čortova koji su primorani izabrati stranu. Dolazi do bitke, a Vasja se bori jednako kao i muškarci njene obitelji (zapravo je jednaka Morozku te „predvodi“ vojsku čortova). Budući da je bitka pogubna za njenog oca i pomajku, Vasja odlučuje da je više ništa ne drži kod kuće. Odlučuje otići od kuće te dolazi k Morozku. Ovdje je zanimljiva činjenica da onog trena kada ostaje bez oca, ostavlja sve drugo za sobom. Sestra joj je u međuvremenu udata, a jedan brat (Saša) napušta dom kako bi se zareadio. Ona ipak odlučuje napustiti dva brata koji su ostali. Može se pretpostaviti da je predvidjela svoju sudbinu u tom trenu jer bi je, unatoč svemu, braća vrlo vjerojatno i dalje nagovarala na brak.

U drugoj knjizi, *Djevojka u tornju*, saznajemo za teške posljedice Vasjinih postupaka: naime, seljani je proglašavaju vješticom. Pred njom je nemoguć izbor: može se udati ili otići u samostan. Vasilisa izabire treću opciju te pobjegne od kuće obučena kao dječak, na čarobnom konju Soloveju kojeg joj je poklonio Morozko. Iako je on mnogočemu podučava i pruža joj sigurnost doma (imala je priliku ostati u njegovoj kolibi koliko je željela), ona i dalje izabire slobodu. U međuvremenu nailazi na selo koje su spalili razbojnici te oteli tri djevojčice. Vasja odlazi u potragu za tim djevojčicama, spašava ih te ubija nekoliko razbojnika. U bijegu nailazi na selo, te svog brata Aleksandra (Sašu). Ovdje Vasja vrlo pronicljivo odigra „igru“ jer se predstavlja kao Sašin mlađi brat. Znala je da muškarci tog vremena neće moći pojmiti da mlada djevojka sama jaše okolo, bez ikoga tko bi je „nadzirao“. Također, kao mlađić, može slobodno jahati konja (što čini bolje od svih vojnika), boriti se i baratati oružjem. Isto tako, može izraziti svoje mišljenje. Kada se raspravlja o taktici kako izvesti koju bitku i kako se riješiti razbojnika, Vasja je tu vrlo otvorena, glasna te dolazi do izražaja. Kao ženi, to joj nikako ne bi prošlo – najvjerojatnije bi bila ušutkana, zatvorena u utvrdu ili samostan.

Budući da Saša zna istinu, odvodi je sestri Olgi u Moskvu. Tamo Vasja upoznaje svoju nećakinju Marju (Mašu), za koju se ispostavlja da također ima dar te da vidi čortove (ali i upira koji noćima luta dvorom). Tijekom knjige se može vidjeti Vasjin utjecaj na Mašu. Vasja je puna razumijevanja za Olgu i život koji je odabrala, ali zna da je Maša posebna, te da zaslužuje više. Dok je Olga utišava, Vasja je potiče da priča što sve vidi te da razgovara s čortovima. Uči je i kako im prinositi darove i njegovati stare običaje. Uči je da se izbori za sebe, te ju čak iskrada iz palače kako bi na Soloveju obišle grad i okolnu tržnicu (Maša kao žensko dijete rođeno na dvoru moskovskog kneza nije nikako imala prilike izaći van među svijet). Želi joj zapravo ukazati na to da postoje veće stvari u životu i da ne mora provesti život zatvorena „u zlatnome kavezu“.

Usred silnih zbivanja, u knjizi se pojavljuje jedan izrazito važan lik. U početku nam je on poznat kao Kasjan. Zapravo malo tko zna išta o njemu, osim da je vrstan vojnik te da ima neopisivo brzu kobilu po imenu Zolotaja, koju nitko osim njega ne može ukrotiti. Naravno, Vasja svojim postupcima uspijeva doći u konflikt s Kasjanom. Ispostavlja se da je Kasjan zapravo Koščej Besmrtni kojem smrt, tj. Morozko ne može prići. Oslobodivši njegova konja zlatnih uzdi, zapravo oslobađa Žar-pticu, i time zapaljuje Moskvu. Pa ipak, svojom ustrajnosti, uspijeva ubiti Koščeja i spasiti Mašu od njega.

Jedan od važnih događaja koji se također zbio je Olgin porod. Budući da je porod težak, umiru i Olga i njeno dijete. Kako biva, to je obično trenutak u kojem se pojavi Morozko. Olga odbija dati svoje dijete, ali ipak naposljetku pristaje, znajući da će biti s njime. Ovdje se Vasja pokazuje možda i pomalo sebičnom. Prkosi Olginoj (i Morozkovojoj) volji, te u trenu kada su trebali „otići“ istrgne Olgu Morozku iz ruku. Time on u smrt odvodi samo njeno dijete, a Olga preživi. Pa ipak, Olga ima još dvoje djece (Marju i Daniila), te joj Vasja govori kako ipak treba to imati na umu te da je dvoje djece i dalje treba i da se ne smije prepustiti tugovanju. Ovdje se Vasja pokazala kao emocionalno puno stabilnija te više razumna od starije sestre. Unatoč tragediji, ona može sagledati širu sliku i razlučiti što je ispravno.

Posljednja knjiga, *Zima za vješticu*, prikazuje posljedice događanja iz prethodnih dvaju romana. Na početku treće knjige Vasja je optužena za požar i sve neprilike te pretučena, a rulju, naravno, predvodi Konstantin. Kao kaznu, tipično za to razdoblje, odlučuju je spaliti na lomači kao vješticu. Iako pretučena, izmučena i odvedena u okovima, Vasja cijelo vrijeme sve stoički podnosi. Dok pripremaju lomaču, ona ostaje na samo s Konstantinom.

Osjeti promjenu u zraku kad je gurnu iz nabijajuće, nametljive svjetlosti baklji u mrak kapelice obasjane svijjećama. Strovali se na pod nedaleko od ikonostasa, udarivši se rastrganim

ustima. Tako ostane ležati, udišući miris prašnjava drva, posve pasivna od ošamućenosti. Zatim pomisli da bi se mogla pokušati uspraviti, ustati s malo hrabrosti. S malo ponosa.“ (Arden, 2019b, str.33).

Došlo je vrijeme za lomaču, a rulja je vrlo nasilo natjera u kavez. Zapaljuju vatru i čekaju da umre. Međutim, to je trenutak u kojem dolazi do velikog napretka u razvoju lika, jer Vasja napokon iskoristi magiju. Prisjeća se svega što ju je Morozko naučio te slama kavez. Izlazi van na snijeg, pretučena, puna plikova, porezotina, rana i prijeloma, ali živa. To pokazuje njenu nevjerojatnu volju za životom i borbenost. Iako je do sad u mnogim trenucima pokazala navedene osobine, može se ipak reći da je ovo trenutak u kojem je ona posve ojačala.

Budući da Moskvi i dalje prijete rat (politička pozadina priče), Vasja odlučuje okupiti čortove te ih povesti u rat. Kada se oporavila, kreće okupljati čortove te pokušava pridobiti Medvjeda (iako su u početku bili neprijatelji). Uspijeva u svome naumu te priopćava knezu svoj plan. On je, za sve njene postupke, „nagrađuje“ nazvavši je knjažnom, tj. kneginjom. Ponovno, Vasja vodi čortove u rat. Ovoga puta, uspijeva ujediniti Morozka i Medvjeda, shvativši da je to jedini način da svi čortovi žive u miru, te spašava Rusiju od tatara.

Kao lik, Vasilisa je izrazito snažna ličnost koja se također vrlo često pojavljuje u ruskim bajkama. Često je krasi pridjevi poput „premudra“ ili „prekrasna“, te je u bajkama ili glavni lik, ili ključan lik koji na sebe preuzme radnju (također je često i kraljevska rođa). Ono što je jako interesantno činjenica je da je vrlo hrabra, neovisna, inteligentna i snalažljiva, što nije toliko često kod ženskih likova u bajkama. Unatoč tome što živi u 14. stoljeću, što je iz bogate obitelji i mogla je imati osiguran i ugodan život, ona je odlučila biti slobodna. Kao što joj je i banjik predvidio – umrijet će vlastitim odabirom. Suprotstavila se običajima i tradiciji, ocu, volji svećenika (koji bi u ono vrijeme bio povelik autoritet) te si time osigurala sudbinu o kojoj bi žena tog vremena mogla samo sanjati. Naučila je jahati i boriti se, obišla svijet, rukovala oružjem i predvodila vojske. Pa ipak, uz to sve, pronašla je i ljubav. Kada joj je zatrebala, zatražila je Morozkovu pomoć. Bila je razborita i svjesna svojih mogućnosti, te se oslonila na njega kada je trebalo. I u toj ljubavi, našla je ono što je njoj trebalo. Pronašla je slobodu i ravnopravnost, jer tom ljubavi su oni vezani samo jedno za drugo, te je on ničime nije ograničavao, nije se morala odreći svog života i svojih snova.

Spašavajući Rusiju, Vasja spašava ljude i čortove ali i saznaje pravu istinu o sebi i svojim moćima – saznaje da je praunuka boga Černomora i Babe Jage, koja je uspjela ujediniti svijet ljudi i čortova u borbi za slobodu Rusije.

3. ANALIZA LIKOVA

Zimska noć donosi veliku galeriju likova. Te likove krasi razne karakteristike; neki su bogovi, neki polubogovi, neki čortovi/duhovi, a neki samo obični ljudi. Neki od njih su pozitivni, neki negativni, a neki od njih se nalaze između dvije krajnosti. Pa ipak, među njima se ponajviše ističu tri lika: Vasilisa, Morozko i Medvjed. Svaki od ovih likova analiziran je na temelju njihove osobnosti (i fizičkog izgleda) koji se manifestira kroz njihove postupke u trilogiji. Također, autoričin opis je uspoređen sa prikazom navedenih likova u ruskoj predaji, tj. u ruskim bajkama.

Za početak, svaki lik je predstavljen u kontekstu trilogije – tko je, odakle dolazi, kako izgleda te koje karakteristike ga opisuju. Potom, slijedi prikaz likova u ruskim bajkama te usporedba knjige i bajki.

3.1. Vasilisa Petrovna

Vasilisa (Vasja) Petrovna kći je Pjotra Vladimiroviča, bojara iz Lesnaje Zemlje, i Marine Ivanovne, unuke Babe Jage i Černomora. Odrasta u srednjovjekovnoj Rusiji, a zahvaljujući majčinoj strani obitelji posjeduje zadivljujuće moći (vidi čortove). Naime, njena baka Tamara kćer je Babe Jage (poznate vještrice koja živi u kućici na pilećim nogama) i boga Černomora (stari čarobnjak i kralj mora, nazvan prema Crnome moru), čime je naslijedila posebne moći koje su potom došle i do Vasje. Iako u to vrijeme Rusijom sve više jača kršćanstvo, ljudi i dalje njeguju tradiciju i stare običaje te prinose darove kućnim duhovima (kao što je domovoj), bogovima zime i ostalih godišnjih doba. Jedina razlika je u tome što, za razliku od drugih ljudi, Vasja ta bića može i vidjeti. Vasja odrasta bez majke (koja umire pri porodu), družeći se s domovojem, vazilom (duh staje i čuvar konja) koji je uči komunicirati s konjima, i rusalka, a može vidjeti i lešija, vodjanoja i razne druge čortove.

Osim toga, Vasja je opisana je kao vrlo ružna djevojčica, „tanka kao stabljika rogoza, dugih prstiju i pregolemih stopala. Oči i usta bili su joj preveliki za sve ostalo“ (Arden, 2018, str. 20). To ju izdvaja od ostalih žena u obitelji: naime, njena je baka bila toliko lijepa da je začarala i ruskog kneza Ivana Kalitu, a majku i sestru Olgu (koja Vasju zove žabom) također krasi posebna ljepota. Osim toga, Vasja je „razborita kad poželi – i domišljata – do te mjere da bi njena obitelj razmijenila poglede, posve zbunjene, kad god bi rekla razumu zbogom i utuvila si opet neku trknutu ideju u glavu“ (ibid.). Za razliku od Olge koja se voli uređivati, izvršava svoje obaveze u kućanstvu, pedantna je i strpljiva, Vasja dane provodi igrajući se s mlađim bratom Aljošom, kopajući jame, krađući dadilji kolače iz pepela i upadajući u nevolje. Kad

mora obavljati kućanske poslove poput šivanje, čini to preko volje i brzopleto. Dane provodi u šumi, gdje se snalazi kao i u vlastitom domu.

Također, Vasja ne pokazuje poniznost i pokornost, kako bi se očekivalo od žene tog vremena. Na primjer, pri razgovoru sa svećenikom Konstantinom, Vasja direktno postavlja pitanja, gleda ga u oči te mu pristupa kako bi mu pristupio muškarac a ne žena.

Aljoša se nakloni, prvo svećeniku, pa ocu. Vasja je promatrala Konstantina s bjelodanim zanimanjem. Aljoša ju bubne laktom, snažno. „Oh!“ reče Vasja. „Dobro ste nam došli, baćuška.“ A zatim doda, sva užurbana: „Imate li vijesti o našem bratu i sestri? Brat je odjahao prije sedam godina da se zaređi u Trojice lavri. A sestra mi je kneginja Serpuhova. Recite mi da ste ih vidjeli!“ *Majka bi je trebala dovesti u red*, mračno pomisli Konstantin. Blag ton i pognuta glava doličnije su kad se jedna žena obraća svećeniku. Ova mu djevojka drsko zuri u lice vilinski zelenim očima. (Arden, 2018, str. 105)

S vremenom je očito i kako Vasja pokušava sabotirati Konstantinove planove. Naime, budući da zbog kršćanstva stara vjerovanja jenjavaju, ona poduzima sve što je u njenoj moći kako bi otjerala svećenika i odvratila ljude od Crkve. Jednom prilikom je čak pustila šaku cvrčaka u crkvu za vrijeme mise. Ovdje se također pokazuje i priroda njenog odnosa s pomajkom, Anom Ivanovnom. Naime, kako Ana također vidi čortove, te zna da ih vidi i Vasja, ona ju zapravo mrzi i izbjegava. Ana u kršćanstvu pronalazi mir, jer čortovi ne mogu do nje u crkvi, te je ovaj incident definitivno izazvao ono najgore u Ani. Vasja, iz poštovanja prema ocu, trpi Anine ispade. Vasja je zapravo spremna mnogo toga trpjeti, samo kako ne bi opterećivala oca. Pa ipak, nakon cvrčaka u crkvi, došlo je do incidenta s Anom:

„Drskost!“ zakrešti Ana. „Svetogrđe!“ Vasja, podignute glave, nastavi šutjeti čak i kad je pomajčina vrbova šiba fijukala na nju. (...) Vasja krikne jednom pri kraju, zbog poniženja koliko i zbog bolova. Ali onda kraj stigne; Aljoša je, bijelih usana, otišao potražiti njihovog oca. Kad Pjotr spazi krv i blijedo lice svoje kćeri, zadrži Ani ruku. Vasja ne reče ni riječi ocu, a ni bilo kome drugome; smjesta otetura odande...“ (Arde, 2018, str. 119)

Kasnije, Vasja sve više pokazuje želju za slobodom. Zapravo, može se reći da je to cilj njenog putovanja, neka vrsta nagrade. Kako to obično biva, da bi protagonist to postigao, potrebna mu je pomoć čarobnog bića, npr. čarobnog konja (Propp, 1984, str. 73). Vasja to postiže uz pomoć Soloveja. Ta želja je oduvijek bila prisutna, ali nakon pogibije dadilje, oca i pomajke, Vasju više ništa ne veže za Lesnaju Zemlju. Čak napušta i Morozka te sigurnost njegove kuće. Ovdje pokazuje i izrazitu hrabrost. Naime, budući da je u pitanju sjever Rusije,

potrebno je zaista mnogo hrabrosti za napustiti udobnost doma i otići sam na put kroz rusku zimu. Iako nekoliko puta preživi ozeblina i razne druge nedaće, Vasja nastavlja svoj put. Tako putujući, Vasja nastavlja pokazivati koliko je hrabra, spašavajući izgubljene djevojčice od skupine razbojnika, te napadajući razbojnike potpuno sama.

Vasja je isto tako vrlo snalažljiva. Pred svakim problemom pred kojim se nađe, pokušat će smisliti neko rješenje. Kada shvati da čortovi umiru jer ih nitko više ne štuje, Vasja se prisjeti starih običaja koji bi pomogli opstanku čortova (manje jede i ostavlja svoju hranu domovoj kao žrtvu kako bi on bio jači i čuvao dom, ostavlja svoju krv po prozorima i kvakama kako bi otjerala vampire itd.). Kada kasnije planira bitke ili svoje zadatke koje treba izvršiti kako bi nešto postigla, sposobna je gledati unaprijed nekoliko koraka i predvidjeti ishod situacije. Vrlo je pronicljiva. Kada ona, Saša i Morozko zalutaju na polju, ona je ta koja shvaća da ih muči Podnevnic, i da su začarani vječito hodati po podnevnom suncu bez kraja, te se ipak uspijeva izvući iz ove situacije.

Osim ovih karakteristika, Vasja pokazuje i svoju osjećajnu stranu. Izrazito joj je stalo ne samo do njene obitelji, već i do Soloveja ali i Morozka. Ponekad joj je teško razlučiti što je ispravno i kako treba postupiti, te se pokušava osloniti na razum. Pa ipak, često ju povede srce. Na žalost, to je i dovodi u mnoštvo problema, od kojih je jedan i rezultirao Solovejevom smrću.

Zahvaljujući ovim osobinama, Vasja je vrlo interesantan i živopisan protagonist. Iako opisana kao ružna, Vasja ipak pokazuje svoju specifičnu ljepotu. Time je autorica poslala poruku kako junakinja ne mora nužno biti „klasično“ lijepa, kako to obično biva u romanima, da bi bila privlačna. Također, Vasja na neki način predstavlja stare običaje i vjerovanja, dok s druge strane želi nešto potpuno moderno, a to je ženska neovisnost. Pokazuje i mnoge osobine koje su inače pridane muškim likovima u romanima, a to je, na neki način, divljina, hrabrost ali i spretnost u jahanju i baratanju oružjem. Zapravo je opisana kao savršeni vojnik, vitez. Ovime je autorica stvorila jedan izrazito poseban lik, ženski lik koji posjeduje savršenu ravnotežu tipičnih muških i ženskih osobina likova u bajkama, heroinu feminističke priče.

3.1.1. Vasilisa u ruskim bajkama

Lik Vasje nadahnut je likom Vasilise koji se javlja u nekoliko ruskih bajki, među kojima su najznačajnije „Vasilisa Premudra“, „Ivan i Žar-ptica“, „Lijepa Vasilisa i Baba Jaga“, i „Princeza žaba“. Arden preuzima velik broj Vasilisinih osobina iz bajki i prenosi ih u svoju knjigu, dok neke mijenja u potpunu suprotnost.

Za početak, ono što se ponajviše ističe je fizička ljepota. Vasilise iz navedenih ruskih bajki su uvijek opisane kao lijepe ili prekrasne. Čak i Vasilisa iz „Princeze žabe“, koja je u

ljudskom obličju najljepša od tri snahe dovedene na dvor. Ovo žablje obličje je vrlo zanimljiv motiv. Naime, nije rijetkost da se u bajkama pojavljuje motiv „životinjske nevjeste“. Taj motiv ima nekoliko funkcija: može simbolizirati žensku želju za autonomijom i jednakosti u braku, može simbolizirati mušku želju za nadmoći i pokoravanjem žene ali i mušku tjeskobu vezanu za napuštanje od strane supruge (Haase, 2008, str. 41). Ovdje to može značiti dvije stvari: da se Vasilisa time htjela izboriti za svoju autonomiju (kako to biva i u drugim bajkama), ali može značiti i mušku želju za nadmoći, budući da je princ taj koji je tu žablju kožu bacio u vatru kako bi njegova nevjesta zadržala svoj „ljepši“ oblik.

Osim ljepote, zajednička im je i snalažljivost. Svaka od njih se nađe pred problemom koji naposljetku riješe. Ovdje se koriste raznim sredstvima; čarobni kotao, životinjski pomagači (pčele i mravi), čarobna žablja koža, lutka i lubanja plamtećih očiju itd., te su zapravo one te koje spašavaju princa iz nevolje (Propp, 1984, str. 73). Zaista su proaktivni likovi, te će naći izlaz iz svake situacije (ako ne odmah, pronaći će način da odugovlače situaciju u svoju korist).

3.1.2. Usporedba Vasje i bajkovitih Vasilisa

Usporedivši Vasilisu Petrovnu s Vasilisama iz bajki, nalazimo mnoge sličnosti, ali i razlike. Za početak, mnoge od njih povezuje zajedničko porijeklo, tj. povezanost s morskim kraljem. Razlika je samo u tome što je Vasilisa Petrovna praunuka morskoga kralja, dok mu je Vasilisa Premudra kćer. Također, u obje priče, one su najmlađe kćeri koje mogu komunicirati sa životinjama: Vasilisa Petrovna govori s konjima dok Vasilisa Premudra komunicira s mravima i pčelama.

U bajci „Ivan i Žar-ptica“ Vasilisa je prikazana kao djeva koja sjedi u srebrnom čamcu sa zlatnim veslima na pučini. Sličan prizor nalazimo i u priči „Ribar Palunko i njegova žena“ Ivane Brlić-Mažuranić:

Tako Palunko sjedi tri dana i tri noći u svom čunu na morskoj pučini - tri dana sjedi, tri dana posti, tri dana ribe ne hvata. Kad treći dan istom počelo svitati, al se iz mora izdigne srebrn čun, na njem zlatna vesla, a u čunu, kao kraljevna jasna, stoji blijeda Zora-djevojka. (Brlić Mažuranić, 2007, str. 41)

Iako prevarena u početku (opijena vinom), Vasilisa svojim zahtjevima odgađa vjenčanje s carem te zapravo sama kontrolira svoju sudbinu. Kao i u *Zimskoj noći*, Vasilisa iz bajke „Lijepa Vasilisa i Baba Jaga“ već kao dijete ostaje bez majke, a otac se ponovno oženi ženom koja mrzi Vasilisu. Jedina razlika je u tome što u *Zimskoj noći* Vasilisa ne dobiva dvije zle

polusestre, već njeni pomajka i otac dobiju zajedničko dijete koje Vasja voli. Kao i u *Zimskoj noći*, Vasilisu pomajka pošalje u šumu, ne mareći za njen život i svjesno je izlažući opasnosti. Također, u bajci Vasilisa i Baba Jaga stupaju u izravan kontakt, no, za razliku od romana, nisu u rodu. Po mnogočemu, ova priča podsjeća i na bajku o Pepeljuzi. Obje priče obrađuju motiv ljepote, na kojoj pomajka i polusestre zavide, a simbol grma ruža koji je izrasta nakon što je lubanja zakopana podsjeća na drvo koje izrasta na grobu Pepeljuginje majke u verziji braće Grimm.

Ono što je razlikuje bajkovite Vasilise od Vasje njihov je vanjski izgled. Naime, Vasilisa je u svim ruskim bajkama opisana kao najljepša od svih sestara, lijepa kraljevna, itd. Zapravo je tu dano vrlo malo detalja, kako to obično i biva u bajkama (Haase, 2008, str. 469). U *Zimskoj noći*, Vasilisa je opisana kao izrazito ružno dijete koje kasnije izrasta u ženu koja i dalje ne izgleda privlačno, ali „čarolijom“ zavodi muškarce. Njena starija sestra čak je naziva „žabicom“ zbog velikih razmaknutih zelenih očiju te vrlo širokih usta. Motiv „žabice“ također može upućivati na bajku o Princezi Žabi, gdje je lijepa Vasilisa pretvorena u žabu. Pa ipak, svi primjeri lika nadilaze fizički izgled te se iskazuju svojim sposobnostima i intelektom – Vasilisa Premudra ipak nalazi način da podsjeti Ivana na njihovu ljubav, Lijepa Vasilisa nadmudruje Babu Jagu i uspijeva se riješiti pomajke dok Vasilisa iz „Princeze Žabe“ tek na kraju otkriva svoju ljepotu te osvaja princa svojom snalažljivošću u izvršavanju zadataka.

3.2. Morozko/Mraz

Morozko ili Mraz, poznat još i kao Karačun, bog je zime i smrti. Brat mu je Medvjed, bog straha i kaosa, a povezuje ih voda života i smrti, kojom mogu uzeti ili podariti život (kao što su to učinili sa Solovejem). Morozko i Vasja prvi se put susreću dok je ona još malena (kada se izgubila u šumi), u trenu kada ona naiđe na Medvjeda:

Odjednom se začuje hrskanje kopita po snijegu, uz frktave konjske dahtaje. Jednooki ustukne. Dijete zatetura unatrag, da se odmakne od njegove ispružene ruke, a čovjek u grču padne na zemlju. Konj s jahačem iskorači na čistinu. Konj je bio bijela i jaka kobila; kad je njen jahač spuznuo na tlo, Vasja opazi da je vitak i snažnih kostiju, kože čvrsto napete preko obraza i grla. Nosio je bogato ruho od teška krzna, a oči su mu se plavetno krijesile. (Arden, 2018, str. 27)

Sljedeći put, Morozko se pojavljuje na tržnici u Moskvi, dok je Pjotr (Vasjin otac) u potrazi za budućom suprugom. Ovdje dolazi u sukob s Vasjinom braćom i ocem, te joj oca tjera da joj pokloni ogrlicu, talisman u obliku pahuljice. Kasnije, dadilja Dunja i Pjotr odugovlače s predajom talismana, jer Dunja zna o čemu se zapravo radi i strahuje da je djevojčica „premlada

za vradžbine, a i za naklonost starih bodova“ (Arden, 2018, str. 71). Tada joj se Morozko ukazuje u snu i upozorava da talisman mora predati kad Vasja odraste.

U nastavcima knjige, Morozko se javlja mnogo češće. Drugi susret s Vasilisom imao je nakon što pomajka pošalje u šumu po visibabe. Tada ju spašava od upira i odvodi u svoju čarobnu kolibu u lugu jela, gdje Vasja provodi nekoliko tjedana. Tom joj prilikom poklanja i Soloveja – malenog slavuja kojeg pretvara u prekrasnog smeđeg konja sa zvijezdom na glavi – i uči ju čarolijama. Na rastanku, nudi joj ogromni miraz (i naravno, košaru visibaba), savjetovavši da se uda i skradi. U bitci između ljudi i čortova Morozko se bori uz Vasju, a kasnije odvodi poginule članove njene obitelji u smrt.

Kad Vasja odluči obići svijet, Morozko (svjestan da joj neće moći pomoći nakon što prođe zima) ju nastoji zaštititi i što prije vratiti kući, čime pokazuje koliko mu je stalo do nje.

„Spasio si mi život u gvozdu“, reče [Vasja]. „Ponudio si mi dotu; došao si kad sam te zamolila da nas riješiš svećenika. Sad ovo. Što hoćeš od mene zauzvrat, Morozko?“ On kao da se premišljao, tek načas. „Sjeti me se katkad“, uzvratila joj. „Nakon što visibabe procvatu i snijeg se otopi.“ (Arden, 2019a, str. 61)

Ovdje do izražaja dolazi Morozkova osjećajnost. Iako ponekad djeluje hladno, rezervirano i suzdržano, kroz ovakvu i slične situacije otkriva koliko voli Vasju. Time u njemu nastaje unutarnji sukob, budući da je on besmrtno biće koje ne bi trebalo biti sposobno za takve osjećaje. Na taj način, Morozko postaje sve više živ, unatoč tome što je on zapravo smrt. U trenutku kada dolazi po duše Olge i njenog djeteta, sukobljava se s Vasjom. Iako pokazuje suosjećanje, Morozko odvodi duše jer mu je to u naravi i jer postupi onako kako smatra da je potrebno. Kada Vasja potrga talisman koji joj je poklonio Morozko, saznajemo da je upravo taj amulet ojačao i „oživio“ Morozko. Kao što je Koščej Besmrtni svoj život sakrio u Vasjinu baku Tamaru, tako je Morozko svoj život sakrio u talisman, povjerivši ga Vasji.

Jesi li izradio dragulj onako kako je i Koščej?“ upita [Vasja]. „Da staviš svoj život u moj?“ „Da“, reče [Morozko]. „I htio si da te zavolim?“ upita ga. „Kako bi ti moja ljubav pomogla ostajati na životu?“ „Da“, reče on. „Ona ljubav kakvu djeve gaje prema čudovištima, ono što jenjava s vremenom.“ Izgledao je umorno. „Ali ostatak – nisam računao s tim.“ „Računao s čim?“ Blijede oči pronađu njene, nedokučive. „Mislim da znaš.“ (Arden, 2019a, str. 334)

Kasnije, budući da zima jenjava, Morozko biva zarobljen u sjećanju, mjestu i vremenu. Seljani za njega pripremaju koledu, slavu zimskog suncostaja, u sklopu koje se posebno odjevena i ukrašena djevojka prinosi kao žrtva koja će udobrovoljiti boga zime. Time ga mole

da zima ranije završi a proljeće što prije stigne. S prvim snijegom, Morozko se vraća te zajedno s Vasjom shvaća je da je jedini način da čortovi ojačaju i opstanu taj da se on udruži sa svojim bratom Medvjedom. Obojica stoga staju uz Vasju i pomažu joj pobijediti neprijatelje.

Ovim prikazom lika, autorica bogu smrti daje „život“. Budući da ga karakteriziraju zima i smrt, to je ono što čitatelj i očekuje od njega. Pa ipak, s vremenom Mraz pokazuje svoje osjećaje ljubavi, zabrinutosti, straha itd. Iako bog, prikazan je s mnoštvom ljudskih osobina. One se postupno otkrivaju, kako se Vasja i on sve više zbližavaju. Time dobivamo sve veći pristup njegovoj psihi pa tako i povezanost sa samim likom.

3.2.1. Lik Mraza u ruskim bajkama

Mraz se na ruskom zove Morozko, te ga u knjizi nazivaju đavlom zime. U davnini ga je narod nazivao i Karačunom, bogom smrti. Navodno je kraljevao u najernjoj zimi, dolazio po loš djecu i noću ih smrztavao (Arden, 2018: 8).

Osim ove priče, moguće je naći još nekoliko pripovijesti u kojima se javlja Morozko, no uglavnom se radi o varijacijama istog zapleta. Priče uglavnom nose naziv Morozko (engl. *Jack Frost* ili *Father Frost*), kao npr. sama bajka koju pripovijeda dadilja Dunja na početku „Medvjeda i slavuja“ ili bajka *Djed Mraz/Morozko* (Terletski).

Tijek događaja većinom je isti, samo što u nekim varijantama djevojka u šumi ne susreće Morozka već lešija (šumskog duha) ili medvjeda. Osim toga, razlika je i u nagradama koje djevojka dobije (ponekad je miraz detaljnije opisan ili je pozamašniji) i načinu na koji pronađu drugu djevojku mrtvu (ponekad odu po nju i nađu je mrtvu tamo gdje je ostavljena, dok se u nekim pričama ona pojavi mrtva pred vratima). Izuzevši ove razlike, tijek priče je identičan, te sama pouka uvijek ostaje ista – dobra i skromna djevojka uvijek biva nagrađena, dok zla maćeha biva kažnjena smrću vlastite kćeri (Propp, 1984, str.69).

3.2.2. Usporedba Morozka i Mraza

Ono što je zajedničko Morozku iz bajke „Mraz“ i iz *Zimske noći* je nagrađivanje junakinja bogatim mirazom. Jednu od takvih bajki na početku prve knjige priča i dadilja Dunja. Isti se motiv ponovo javlja nakon što se Vasja oporavi u Morozkovo kući u lugu jela i dobiva škrinju punu darova kao miraz. Za razliku od djevojke u bajci, Vasja odbija Morozkove darove jer traga za nečim dubljim od površnih materijalnih stvari, te ionako ne želi udaju pa joj miraz nije ni potreban.

Ono što razlikuje dva lika njihov je karakter. Iako i dalje moćan te sposoban ubiti, Morozko je u bajci opisan kao skakutavo, čak i veselo biće koje ne djeluje zastrašujuće.

Morozko iz *Zimske noći* vrlo je suzdržan, ozbiljan te introvertiran (većinu svojih misli i planova zadržava za sebe sve dok nije krajnje vrijeme da ih otkrije). Pa ipak, kroz trilogiju nailazimo na njegov emotivni razvoj. Iako u početku nedokučiv, Morozko s vremenom pokazuje osjećaje prema Vasji, kroz mnoštvo poljubaca, zacjeljivanje rana, ali i otvorenim priznanjima. Dok bajka ne donosi Morozkov fizički opis, Morozko u *Zimskoj noći* ima dva obličja: jedno je sijedi starac duge brade i ledeno plavih očiju, a drugo golobrađi mladić poluduge crne kose i plavih očiju.

3.3. Medvjed

Medvjed prvi put susreće malenu Vasju u šumi, kada je okovan i prisiljen spavati podno velikoga hrasta. Saznajemo samo da jača i da bi se uskoro mogao osloboditi. Budući da je Medvjed biće kaosa, njegovo jačanje navješćuje upravo kaos, odnosno – kako Vasji otkriva leši (lesovik, šumski duh) – strah, požar, glad i mrtvi. Medvjed, koji se želi dočepati Vasjinog talismana, počinje se ukazivati svećeniku Konstantinu. Situacija eskalira na nedjeljnoj misi, kada se Medvjed ukazuje na slici Isusa:

Uskrsli Krist nad vratima sad im se smješkao, dok je prije bio svečan. Dva su mu se očnjaka zarivala u donju usnu. Ali umjesto dva oka imao je samo jedno. Drugu stranu lica brazdali su mu modri ožiljci, a oko je bila duplja, grubo zašivena. Negdje je već, shvati Vasja, opirući se strahu koji joj je stezao grlo, vidjela to lice. (Arden, 2018, str. 199)

Na ovaj način, Medvjed iskorištava Konstantina, nagovarajući ga na spletke i potičući ga da nahuška seljane na Vasju. U bitci pridobiva mnoge čortove (npr. rusalku) na svoju stranu, no na koncu je ipak sapet.

Iako sapet, Medvjed nastavlja kontrolirati Konstantina, a služe mu i Kasjan (Košćej Besmrtni) te mnogi drugi čortovi. Nakon što ga Morozko oslobodi, Medvjed obećaje da će čuvati Vasju, te pokazuje suosjećanje i brigu za nju. Budući da Medvjed svu svoju snagu polaže u Konstantina (kao i Morozko u Vasju), njegovo ga samoubojstvo oslabi i on ponovo biva sapet. Na kraju, Medvjed staje uz Morozka i Vasju, te zajedno s njima i ostalim čortovima brani Rusiju od neprijatelja.

3.3.1. Medvjed u ruskim bajkama

U ruskim bajkama, za medvjeda je karakteristično da se izričito pojavljuje u životinjskom obliku, kao antropomorfizirana životinja. Kao takav, izrazito je nasilan. Ovaj motiv je čest u pričama sa tzv. glupim ogrom, samo što tog ogra, ovisno o priči, zamjenjuje div,

vrag ili neka druga zvijer poput medvjeda. Također, takav lik često posjeduje više ljudskih osobina nego onih „dijaboličnih“ (Haase, 2008, str. 264). Medvjed u navedenim pričama traži osvetu i smrt neprijatelja.

Također, ove likove ne krasi prevelik intelekt, već surova snaga. Kada govorimo o pričama sa životinjskim likovima, njihove osobine često upozoravaju; npr. pametna lisica uvijek bolje prolazi od glupog medvjeda (ibid., str. 353).

Ono što karakterizira jednog od njih (iz priče „Medvjed“) je i osakaćenost – lovac mu odsijeca šapu. Haase tvrdi da postoje tri vrste osakaćenosti: odsijecanje ruke (u ovom slučaju šape), odsijecanje nosa/uha/jezika/grudi i iskopavanje očiju. Teškoće koje slijede iz toga često utječu na tijek priče. Prema Maxu Lüthiju, takve teškoće služe kako bi naglasile bespomoćnost protagonista. Također, nije uvijek nužno napomenuti kako je došlo do osakaćenosti i koji je razlog njihove nesreće (ibid., str. 269). Pa ipak, u ovoj priči je vrlo jasno porijeklo osakaćenosti te ono utječe na razvoj događaja – ukazuje nam da je Medvjed oštećen te da će vrlo vjerojatno tražiti osvetu za zlo koje ga je zadesilo.

3.3.2. Medvjed u bajkama i Zimskoj noći

Ono što prvenstveno povezuje Medvjeda iz *Zimske noći* s medvjedima u ruskim bajkama je za nasilje. U trilogiji je prozvan Žderačem, hrane ga strah i kaos, a voli ratove i unošenje nemira. Ovaj element prisutan je i u bajkama budući da je medvjed uvijek taj koji ucjenjuje i doima se kao dominantna i zastrašujuća figura (glavni lik mu npr. mora dati svoje dijete). U oba je slučaja prisutno mnogo nasilja i krvoprolića. Također, ono što im je zajedničko je motiv osakaćenosti. U priči, medvjed ostaje bez šape koju nadomješta drvenom, dok je Medvjed u romanu opisan kao čovjek osakaćena lica punog ožiljaka, s jednim slijepim okom. Ono što se ponavlja je i motiv nagodbe, pri čemu se život redovito mijenja za uslugu (i u *Zimskoj noći* Medvjed mijenja svoju odanost za slobodu od okova).

U „Kralju medvjedu“ vidljivi su motivi koji se javljaju i u drugim bajkama. Za početak, u bajci o Vasilisi Premudroj nailazimo na sličnu nagodbu u kojoj protagonist mora dati „nešto za što ne zna kod kuće“ (Afanasjev, 1975, str. 415) te su u oba slučaja u pitanju djeca (samo što su ovdje blizanci a ne jedno dijete). Bajka svojim tijekom podsjeća i na priču Ivane Brlić-Mažuranić „Bratac Jaglenac i sestra Rutvica“, u kojoj su brat i sestra također sami protiv svijeta. Osim toga, prisutan je i motiv zmaja, samo što u ovoj bajci brat spašava sestru, dok kod Brlić-Mažuranić Jaglenac nesvjesno izbjegne svaku opasnost te na kraju njega i Rutvicu spasi Relja (Brlić-Mažuranić, 2007).

Iako se u ruskim bajkama medvjed pojavljuje izričito kao (antropomorfizirana) životinja, Medvjed iz trilogije posjeduje dva obličja – ljudsko i životinjsko. Kao životinja, opisan je kao nevjerojatno velik s ožiljkom na oku. Kao čovjek, opisan je sa osakaćenim licem.

Max Lüthi je smatrao da su likovi iz bajki plošni, dvodimenzionalni...da im nedostaje psihološke dubine, što je u navedenim bajkama vrlo dobro prikazano (Balina, Gosilo and Lipovetskiĭ, 2005. str. 17). Autorica je to promijenila u romanu. U početku, Medvjed kao lik zapravo je misterija. S vremenom, dobivamo sve veći uvid u njegov karakter. Jasno je da mu je želja za slobodom prioritet, čime se može i objasniti svo nasilje i okretanje čortova jedne protiv drugih. Kroz knjige ipak on mijenja svoje svjetonazore: pokazuje da mu je stalo do Konstantina, a na kraju ipak staje uz brata i Vasju, te se s njima bori ne samo za slobodu Rusije, već i za slobodu čortova i samog sebe.

4. ZAKLJUČAK

Uspoređujući likove iz *Zimske noći* s likovima iz ruskih bajki, evidentno je da postoji mnogo povezanosti. Za početak, sva tri od analizirana lika su zaista i preuzeti iz ruskog folklora, tj. bajki. Očigledno je da se autorica zaista potrudila proučiti razne izvore, budući da analiza likova daje dojam da je iz svake bajke preuzet barem neki detalj. Također, autorica se pokušala držati izvornih opisa likova: Vasilisa je sačuvala spretnost, snalažljivost i mudrost z navedenih bajki. Pa ipak, autorica joj je odlučila dodijeliti malo drugačiji fizički izgled – Vasilisa nije opisana prekrasnom kao u bajkama, već je lijepa na svoj, neobičan način, crne kose i velikih, zelenih vilinskih očiju. Također, dala joj je zanimljivu pozadinu što se tiče obiteljskog stabla, povezujući je sa Babom Jagom i Černomorom, što nije prisutno u drugim izvorima. Također joj je podarila izrazitu hrabrost ali i sposobnost magije, što ne nalazimo u bajkama.

Kod Morozka je ostala vjerna zimskim motivima i motivu smrti. Kao i u bajkama, Morozko je taj koji donosi smrt, tj. odvodi poginule u smrt. Međutim, to ne bi bilo dovoljno psihološke dubine za pokretanje radnje. Ardenin Morozko ipak posjeduje cijeli niz emocija koje ga čine više ljudskim i stvarnim od Mraza iz bajki. Također, podarila mu je poseban fizički izgled. Ovdje je učinila suprotno od Vasilisinog lika – Morozka je u trilogiji učinila markantnim. Naposljetku, svakom romanu za mlade je potrebna ljubavna priča koja će ponijeti radnju i približiti knjigu čitatelju.

Medvjed je također vrlo intrigantan lik. Arden je zadržala motiv osakaćenosti koji pronalazimo u bajkama. Zadržala je i kaos i krvoproliće koje slijedi njegov lik te to pretvorila u samu esenciju lika, stvorivši ga bićem kaosa. Kao i drugim likovima, i Medvjedu je podarila dubinu. Unatoč svemu, i taj bog kaosa se dao umiriti i pretvoriti u saveznika, samo mu je trebalo podariti slobodu i prihvatiti ga onakvim kakav je.

Zapravo, poruka cijelog romana se da očitati kroz ta tri fantastična lika. Svaki od njih zahtjeva slobodu te želi biti prihvaćen onakvim kakav je. Ujedinivši se, osigurali su slobodu sebi, čortovima ali i ljudima Rusije. Autorica je ovdje vrlo vješto spojila bajke, stara slavenska vjerovanja, elemente stvarne povijesti Rusije ali i svoju neograničenu maštu.

5. DODATAK – sadržaj ruskih narodnih bajki

5.1 Bajke o Vasilisi

5.1.1 Vasilisa Premudra

Bajka započinje pripovijedanjem o lovcu koji pomaže ranjenom orlu. Kako bi mu se zahvalio, orao odvodi lovca do zlatne kutijice sa zlatnim ključićem. Lovac tu kutijicu ne smije otvoriti, ali kada je ipak otvori, iz nje se stvara ogromni zlatni dvorac kojeg lovac više ne zna spremati u kutijicu. Morski kralj mu pomaže, ali mu lovac zauzvrat mora dati svog sina Ivana. Kad Ivan odraste, otac ga šalje morskome kralju da vrati svoj dug. Hodajući šumom, Ivan nailazi na kućicu na pilećoj nožici; kućicu Babe Jage koja ga je usmjerava kako doći do morskoga kralja te kako njegovu najmlađu kćer dobiti za ženu.

Ovdje upoznajemo Vasilisu Premudru, kao najmlađu i najljepšu kćer morskoga kralja. Kako bi zaslužio njenu ruku, Ivan mora izvršiti tri zadatka koja mu zadaje kralj. Prvi je da izravna cijelo polje te zasadi pšenicu koja će izrasti do jutra, drugi da očisti tristo snopova pšenice, a treći da do jutra sagradi crkvu od voska. Vasilisa Premudra sva tri puta pošteđuje svog budućeg muža, te u pomoć poziva sluge, mrave i pčele koji sve zadatke izvršavaju umjesto njega. Kralj nije sretan zbog Ivanovog uspjeha, te mu zadaje još jedan teški zadatak; Ivan mora triput izabrati istu nevjestu. Kralj svoje kćeri pretvara u kobile, zatim u golubice a potom su sve sestre izgledale isto te Ivan mora izabrati onu pravu. Vasilisa je predvidjela zamke svoga oca, te govori Ivanu što mu je točno činiti. Uspjeli su, te kralj napokon odobrava brak.

Međutim, nakon nekog vremena, Ivan se zaželio svoje rodne Rusije i svoje obitelji. Da bi posjetili njegov dom, Vasilisa i Ivan moraju pobjeći. Kralj za njima šalje sluge, te ga Vasilisa i Ivan uspijevaju dvaput prevariti, zahvaljujući Vasilisinoj domišljatosti. Treći put kralj polazi sam u potragu i nadilazi Vasilisinu varku te je zatoči u obličju rijeke na sljedeće tri godine. Kako bi se ponovno sreli, Ivan ne smije nikoga poljubiti sljedeće tri godine osim oca i majke – u suprotnom će sve zaboraviti. Nažalost, jedne noći dok spava, sestrica ga brižno poljubi te on zaboravlja na sve; na svoje zadatke, na morskoga kralja i na svoju suprugu.

Prolaze tri godine i Vasilisa je slobodna. Dolazi u Ivanovu kuću, na dan kad se on treba oženiti drugom djevojkom. Vasilisa im nudi svoju pomoć u pečenju kolača. Od tijesta je ispekla dva goluba, koji izlaze iz peći i počinju gugutati i pripovijedati si priču o Vasilisi i Ivanu. Ivan je to sve čuo i prisjetio se svega. Oženio je Vasilisu i živjeli su sretno (Skupina autora, 1971, str. 61).

5.1.2 Ivan i Žar-ptica

Zli i pohlepni car u službi ima kopljonošu po imenu Ivan. Ivan mu na poklon donosi pero Žar-ptice. Car, nakon što ugleda pero, zaželi cijelu pticu. Potom car zahtjeva nevjestu, lijepu kraljevnu Vasilisu koja živi na kraju svijeta. Ivan ju dovodi caru i lijepa Vasilisa biva razočarana, znajući da se mora udati za starog i zlog cara. U zamjenu za svoju ruku, traži da joj donesu njenu vjenčanu haljinu, koja leži na dnu mora. Nakon toga, kraljevna postavlja još jedan uvjet; traži od cara da pripremi kotao kipuće vode i tek kada Ivan skoči u taj kotao će se ona moći udati za cara. Car je tako i napravio. Međutim, kada Ivan skoči u kotao, izlazi iz njega još ljepši. Nakon njega car skače u kotao i umire, skuhavši se (Neil, 2004, str. 150).

5.1.3 Lijepa Vasilisa i Baba Jaga

Muž i žena žive sa svojom lijepom kćeri Vasilisom. Na samrti, majka Vasilisi poklanja lutku; kad god bi se Vasilisa našla u nevolji, samo treba zamoliti lutku za pomoć. Nakon smrti njene majke, otac se ponovno oženio. Vasilisina pomajka je zla žena, a sa sobom u kuću dovodi dvije kćeri te su sve tri ljubomorne na Vasilisinu ljepotu. Jednog dana, kada oca nije bilo kod kuće, pomajka šalje Vasilisu u šumu, da donese komadić brezovine od Babe Jage za potpalu.

Vasilisa sprema svoju lutku u džep i kreće na put. Kako bi dobila što želi od Babe Jage, Vasilisa svoju nagradu mora zaslužiti. Pred nju je stavljen niz nemogućih zadataka, kao npr. razvrstavanje graha i zrna maka, ali uz pomoć lutke Vasilisa ipak uspijeva obaviti sve zadatke. S vremenom shvaća da je Baba Jaga ne namjerava pustiti te Vasilisa odlučuje pobjeći. Bježivši, usput s ograde ukrade lubanju plamtećih očiju.

Kad stigne kući, pomajka i polusestre joj uzimaju lubanju plamtećih očiju iz ruku. Oči lubanje upiru u njih tri te ih spaljuju i pretvaraju u pepeo. Sljedećeg jutra Vasilisa zakapa tu lubanju u vrtu a iznad nje izrasta grm ruža (Cotterell, 1999, str. 108).

5.1.4 Princeza Žaba

Car i carica žive sa svoja tri neoženjena sina. Jednoga dana, otac im kaže da odapnu strijelu i da potraže ženu tamo gdje sleti. Prva dvojica sinova tako nalaze kćeri trgovca i bojara, dok trećemu sinu strelica završava u močvari gdje je podiže jedna žaba. Otac mu govori kako nema izbora i kako je mora oženiti.

Kada su se sva trojica oženili, kralj zapovijeda da mu snahe ispeku štrucu kruha. Kada je pala noć, žaba skida svoju žablju kožu i pretvara se u princezu, Vasilisu Premudru. Priziva dadilje i sluškinje i zatraži od njih da ispeku kruh kakav je jela na dvoru svoga oca. Kada se

ujutro probudio, princ pronalazi najljepši kruh koji je ikada vidio. Drugi zadatak je da sve snahe preko noći ispletu tepih, te žaba ponovno uspijeva. Treći zadatak je da svi prinčevi dođu pred kralja sa svojim suprugama.

Pomoću čarobnih riječi, žabica se pretvara u lijepu Vasilisu. Kada sjednu za večeru, Vasilisa u rukave sprema par kapljica pića i koščice koje su ostale od objeda. Druge snahe je vide, te rade isto što i ona. Kada svi krenu plesati, Vasilisa protrese rukave. Iz kapljica nastaje jezero, a iz koščica divni labudovi. Druge snahe pokušaju ponoviti isto što i ona, ali samo su uprljale kralja i goste te ih je kralj protjerao.

Princ je oduševljen Vasilisinim moćima te brzo potrči i baci njenu žablju kožu u vatru. Vasilisa se ražalosti, te mu govori kako je sada mora potražiti iza tri puta po devet zemalja i tri puta po deset kraljevstava, kod Koščejja Besmrtnog, te se pretvori u labuda i odletje.

Princ je traži i putem je susreće starca te mu ispriča svoju priču. Starac mu daje klupko vune i poručuje mu je slijedi do odredišta. Također, putem susreće i medvjeda, patka, zeca i štuku koje isprva želi ubiti, ali ga oni zatraže da ih poštedi jer će mu kasnije biti od koristi. U jednom trenu, klupko se odmotalo i iz njega se stvorila kućica na pilećim nožicama. U njoj je pronašao Babu Jagu.

Baba Jaga mu savjetuje da, ako želi doći do Vasilise, mora doći do Koščejja Besmrtnog, te da ga mora ubiti. On svoju smrt sakriva na vrh igle, koja se nalazi u jajetu. To jaje je u patki, patka u zecu, zec u sanduku sa sanduk na vrhu hrasta kojeg Koščej čuva kao zjenicu svoga oka.

Kada dođe do stabla, ne zna što napraviti. Tada mu u pomoć priskaču životinje koje je poštedio putem. Dolazi do igle, slama njen vrh i ubija Koščejja, a on i Vasilisa su žive sretno do kraja života (Afanasjev, 1975, str. 123).

5.2 Bajka o Mrazu/Morozku

5.2.1 Mraz

Zla maćeha živi s mužem, kćeri i pokćerkom. Prema kćeri je izrazito dobra, dok pokćerku mrzi i uvijek zanemaruje. Jednoga dana, zapovijedi mužu da je odvede negdje na snijeg i ostavi je tamo da umre. Otac napravi kako mu je naređeno – ostavlja kćer na hrpici snijega na jednome polju, u zraku napravi znak križa i odlazi kući, ne osvrćući se kako ne bi vidio smrt vlastite kćeri.

U jednome trenu, pred nju dolazi Morozko, koračajući, skačući i gledajući u lijepu djevu. Želi okončati njen život, ali mlada djevojka mu upućuje lijepe riječi. Dirnut njenom dobrotom, Morozko je obasipa darovima: krznenim kaputom i škrinjom punom blaga i skupocjenih haljina za miraz.

U međuvremenu, njena majka priprema večeru za sahranu i peče palačinke. Natjerala je muža da ode i pronade svoju kćer, te je dovede kući da je sahrane. U tom trenu, vrata se širom otvaraju i mlada djevojka ulazi u kuću, zajedno sa mnogim darovima koje je dobila od Morozka.

Ljubomorna, maćeha odlučuje i vlastitu kćer poslati na hladnoću, ne bi li i ona dobila pozamašan miraz. Prolazi neko vrijeme i vrata se otvaraju, a maćeha potrči ususret svojoj kćeri. Nažalost, kad je izašla, jedino što je imala za zagrliti bilo je hladno truplo (Afanasjev, 1975, str. 387).

5.3 Bajke o Medvjedu

5.3.1 Medvjed

Čovjek živi sa svojom ženom. Jednoga dana, žena zamoli muža da ode u šumu i donese drva za ogrjev. Na putu, čovjek susreće medvjeda i medvjed ga izaziva na borbu. Čovjek podiže svoju sjekiru i odsijeca medvjedu šapu.

Kada stigne kući, daje ženi šapu i govori joj da je skuha za večeru. Ljut, medvjed si izrađuje šapu od drveta i kreće prema selu. U strahu, muž i žena se sakriju u kući. Medvjed ulazi u sobu, čuje čovjeka kako stenje od straha na polici a ženu kako kašlje ispod hrpe odjeće te ih oboje pojede (Afanasjev, 1975, str. 78).

5.3.2 Kralj Medvjed

Car i carica žive sami jer nemaju djece. Jednoga dana, car odlazi u lov, naginje se nad jedan bunar i pred njim se stvara kralj medvjed te ga ulovi ga za bradu. U zamjenu za slobodu, traži od cara da mu obeća ono za što ne zna kod kuće – bili su to tek rođeni blizanci, princ Ivan i princeza Marija. Car se vraća kući i govori carici što se dogodilo. Tada on i carica iskapaju ogromnu rupu pod zemljom, uređuju je kao palaču, stavljaju djecu unutra te stavljaju strop i zaglađuju zemlju kako bi prekrili tragove.

Ubrzo, car i carica umiru, a medvjed dolazi po djecu. Prvi put pokušavaju pobjeći uz pomoć sokola, a drugi put uz pomoć orla. Nakon njega, u pomoć im priskače vol. Otrči s djecom na leđima, te kada ih medvjed pokušava spriječiti vol mu baca blato u oči. To se ponavlja još dva puta.

Nastavljaju trčati te im vol govori da kada medvjed ponovno dođe do njih da prvi puta bace češalj iza sebe a drugi puta zamahnu ručnikom. Od bačenog češlja, iza djece i vola naraste gusta šuma a od ručnika jezero vatre. Medvjed odustaje i odlazi.

Stižu do livade i vol im reče da ga zakolju i spale, te taj pepeo zasade na tri mjesta. Iz jednog izrasta konj, iz drugog pas a iz trećeg stablo jabuke. Jednoga dana, Ivan odlazi u lov sa

svojim konjem i psom te ulovio gusku i patku te pronalazi mladunče vuka. Drugi puta ulovi mnogo divljih ptica i pronalazi mladunče medvjeda. Treći puta zaboravlja povesti psa. Za to vrijeme, Marija odlazi okupati se na jezero. Iz jezera je izlazi šesteroglavi zmaj i pretvara se u lijepa mladića. Priča joj kako prije ovoga jezera nije bilo, te da želi prijeći preko i oženiti je, ali nema most.

Marija baca ručnik preko jezera, a on se pretvara u most. Zmaj prelazi preko mosta, zaključava Ivanovog psa, baca ključ i odvodi Mariju. Ivan se ubrzo vraća i shvaća što se dogodilo te odlazi potražiti Mariju. Putem nailazi na kuću Babe Jage koja mu daje savjet kako da pobijedi zmaja.

Ivan se vraća kući i oslobađa psa, koji je do sada postao vrlo bijesan. Sa sobom uzima i mladunčad vuka i medvjeda. Kada stignu do zmaja, zvijeri se bacaju na njega i rastrgaju ga a Ivan i Marija se vraćaju kući i žive sretno (Afanasjev, 1975, str. 415).

Literatura

Primarna literatura

- Afanasjev, A. (1975). *Russian Fairy Tales*. Toronto: Pantheon Books, Inc.
- Arden, K. (2018). *Medvjed i slavuj*. Zagreb: Mitopeja.
- Arden, K. (2019). *Djevojka u tornju*. Zagreb: Mitopeja.
- Arden, K. (2019). *Zima za vješticu*. Zagreb: Mitopeja.
- Brlić Mažuranić, I. (2007). *Priče iz davnine*. Zagreb: Večernji list
- Neil, P. (2004). *Ilustrirana knjiga bajki*. Zagreb: Znanje.
- Skupina autora. (1971). *Najljepše bajke svijeta*. Zagreb: Mosta Viridis.

Sekundarna literatura

- Balina, M., Gosילו, H. and Lipovetški, M. (2005). *Politicizing Magic*. Evanston, Ill.: Northwestern University Press.
- Bronner, Simon J. (2017). *Folklore. The Basics*. New York: Routledge.
- Cotterell, A. (1999). *Encyclopedia of World Mythology*. London: Parragon.
- Crnković, M. (1990). *Dječja književnost*. Zagreb: Školska knjiga.
- Haase, D. (2008). *The Greenwood Encyclopedia of Folktales and Fairy Tales*, Volumes 1–3. Westport, Connecticut: Greenwood Press.
- Kos-Lajtman, A., Horvat, J. (2011). Ivana Brlić-Mažuranić, Priče iz davnine: nova konstrukcija izvora i metodologije. *Fluminensia*, 23(1), str. 87-99
- Propp, V. (1984). The Structural and Historical Study of the Wondertale. In: *Theory and History of Folklore*. University of Minnesota Press.
- Solar, M. (1998). Edipova braća i sinovi: predavanja o mitu, mitskoj svijesti i mitskom jeziku, Zagreb: Naprijed.
- Solar, M. (2005). *Teorija književnosti*. 20. izd. Školska knjiga.
- Solar, M. (2008). *Edipova braća i sinovi*, Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Zipes, J. (2007). *When dreams came true*. Routledge.

Internetski izvori

- Katherine Arden. About The Author. Pristupljeno 21. 6. 2020. (katherinearden.com/author/)
- Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Pristupljeno 22. 6. 2020. (<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=5313>)
- Terletski, M. *Morozko*. Pristupljeno 22. 6. 2020. <http://russiancrafts.com/tales/morozko.html>

Izjava o izvornosti diplomskog rada

Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

Valentina Kušina
